

Гетта Василь Григорович

кандидат педагогічних наук, професор кафедри
технологічної освіти та інформатики
Чернігівського національного педагогічного
університету імені Т.Г. Шевченка

РОЗВИТОК ПІЗНАВАЛЬНОЇ САМОСТІЙНОСТІ СТУДЕНТІВ – АКТУАЛЬНА ПРОБЛЕМА ПЕДАГОГІЧНОЇ ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ

Розвиток науки і техніки приводить до збільшення обсягу та складності інформації, а це висуває перед навчальним закладом будь-якого рівня завдання: знайти шляхи і засоби формування в молоді здатності самостійно оволодівати досягненням науки і техніки, виховувати потребу до самоосвіти.

Проблема виховання пізнавальної самостійності в даний час дуже важлива і водночас багатогранна і складна. Вона розглядається багатьма вченими (Р.М. Мікельсон, Е.Я. Голанд, Р.Б. Срода, Б.П. Єсипов, Н.Г. Дайрі, М.О. Данилов, П.І. Підкасистий, І.В. Повечера та інші).

Данилов М.О., наприклад, зазначає, що суть пізнавальної самостійності виявляється в потребі й умінні самостійно мислити, у здатності орієнтуватися в новій ситуації, самому бачити проблему і знаходити підхід до її розв'язання.

Підкасистий П.І. у результаті тривалого теоретично-експериментального дослідження обґрунтував модель самостійної діяльності, визначив специфічні особливості формування пізнавальної самостійності.

В подальшому вчені прийшли до висновку, що пізнавальна самостійність визначається як сформованість, прагнення й уміння пізнавати об'єктивну дійсність (М.І. Махмутов, І.Я. Лернер). Тобто пізнавальна самостійність має два аспекти : мотиваційний і процесуальний. Мотиваційний зумовлює потребу і прагнення особистості до пізнання. Це виявляється в активному сприйнятті нового, допитливості, зацікавленості, свідомому ставленні до результатів праці, у потребі в самостійності. Проте мотиваційна сторона пізнавальної самостійності не забезпечує і не формує сама по собі технологічної, процесуальної сторони пізнання, інакше кажучи, вміння пізнавати. Отже пізнавальна самостійність повинна виявлятися не тільки в потребі, а й умінні самостійно мислити оволодівати новими знаннями, в практичному їх застосуванні. Обидві сторони пізнавальної самостійності впливають одна на

одну і є структурно неподільними. Найбільше значення на практиці має зв'язок пізнавальної самостійності з розвитком особистості в цілому, її мотивацією і особливо світоглядом, який є методологічною основою пізнавальної діяльності. Найвищий вияв пізнавальної самостійності можливий за умов взаємодії здобутих знань, умінь і певного досвіду творчої діяльності, а також позитивних мотивів пізнання.

Пізнавальна самостійність нерозривно пов'язана з розумовим розвитком і є одним з важливих критеріїв її сформованості. Отже, для розвитку пізнавальної самостійності перш за все треба дбати про розумовий розвиток особистості, іншими словами про сформованість мислення. Треба навчання організувати так, щоб в процесі засвоєння знань і умінь відбувалося опанування основними операціями мислення: порівнянням, протиставленням, аналізом, синтезом, узагальненням, формуванням висновків. Оскільки мислення це оперування поняттями і образами, то в навчальному процесі треба широко використовувати мультимедійні засоби, наочність, змістовно вводити нові поняття, бо в них зосереджуються основні знання, вчити логічно міркувати та аргументовано робити висновки.

Значний вплив на розвиток пізнавальної самостійності мають методи навчання. На сучасному етапі розвитку педагогіки вважається ефективним інтерактивне навчання. Воно дає можливість ефективно впливати як на мотиваційну, так і на процесуальну сторони пізнавальної самостійності. Важливо також в процесі навчання використовувати проектне навчання. Розробляючи той чи інший проект, автору доводиться розв'язувати багато творчих задач, розвивати самостійність.

Особливої уваги в даному аспекті заслуговує проблемне навчання. Проведене нами дослідження свідчить, що значний вплив на розвиток пізнавальної активності і самостійності має самостійна робота на основі розв'язання спеціально підібраних систем проблемних завдань із наростаючим рівнем трудності і поступовим зменшенням допомоги викладача. В такому разі протиріччя, яке закладене в проблемі, служить спонукаючим засобом до пошукової діяльності. Проблемне навчання не стільки задовольняє вимоги успішної організації самостійної пізнавальної діяльності, скільки їх органічно включає в себе, тобто виходить із них.

Для розвитку пізнавальної самостійності важливе значення має участь студентів у роботі наукових гуртків. В процесі наукового дослідження в них

формується вміння бачити проблему, працювати з науковою літературою, звертатися до фахівців за консультацією, тобто діяти переважно самостійно.

Таким чином якісна підготовка сучасного спеціаліста будь-якої галузі полягає не тільки в наданні фахових знань і умінь, а й підготовці до самоосвіти, підвищення кваліфікації, тобто до навчання в майбутньому.